

א' - דין היין

מס' ב"ב דף צ"ז ע"א

הבית: בקדושת הגוף. (דמירל) יין
שהוקדש לנכסים ושמרים שלו אסורים
בשיל מעט יין המעורב בו: כגם
שאמרו לענין איסורן. דכתרומה
ראשון ושני היו יין ושלישי היו מים
ושל מעשר הראשון יין ושני מים
וכן כולן: כך אמרו לענין פסח.
דראשון ושני של תרומה חשוב נמי

משקין ובפ"ק דפסחים (דף י"ג. וס)
איכא דלא מוקי וכל משקה אשר ישמה
בכל כלי לענין הכשר וה"כ מנה ליה
דלא בעינן דניחא ליה ונראה לרי"י
דבגשמים בעינן תרמי שיחביב אותו
מתחלה שיהו משקין וה"כ בעינן
דניחא ליה אבל שאר משקין כגון (ס)
מים ויין ושמן כיון דניחא ממילא הן

ראשון ראשון: אמר רב זוטרא בר טוביה
אמר רב אין אוכרים קידוש היום אלא על
היין הראוי לינוק על גבי המזבח למעוטי
מאי אילימא למעוטי יין מנתו והא תאני ר'
חייא יין מנתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון
דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחלה נמי
דאמר

מכשירין אפי' לא יחשיב אותן להיות משקה אבל קשה מהא דמתן
במסכת מכשירין (פ"י מ"א) ומייתי לה בפ"ק דחולין (דף י"ג. וס)
המעלה פירותיו לגב מפני הכנימה וירד עליהם הטל אינן בני יותן
ואם לבן נמכין הרי הן בני יותן אע"פ שלא החשיב אותם מתחלה
להיות משקה (ס) ושמה טל חשוב טפי להיות משקה ממי גשמים:
ונתמך פא"י. נראה דהשמה איירי שפיר אפילו במים יפין
שאינן מי גשמים דכיון שתעטרבו בשמרים אין לראיה
להכשיר והא דלא קאמר אלף לפי שלא נזכר אמורא למעלה:
אילימא למעוטי יין מנתו ב"י. אין להוסיף מנא דין מנובל
כשר לקידוש ומזכרין עליו בפ"ה מדלא קאמר למעוטי
יין מנובל דלאו ראייה היא דאפילו אין מקדשין עליו לא מצי למימר
למעוטי יין מנובל דאם כן הוה ליה למימר אין מזכרין עליו בפ"ה אבל
יש להביא ראייה מירושלמי דסקלים וערבי פסחים דין גמור הוא דאמר
התם ארבע כוסות שאמרו יולאים ביין מנובל² אלמא מקדשין איין מנובל³
² ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי
לגריעותא ואין להאריך כאלן:

יין לענין הכשר והראשון של מעשר חשיב יין לענין הכשר וכדמפרש
ואזיל. וכל זה חומרה מדרבנן הוא דמדאורייתא כולה חשיבי מים
בעלמא כדאמרן לגבי מעשר דמאי וכרבנן דאחרים. וקבעי גמרא
הכשר דמאי על איהו הכשר הו"ך לומר כך אמרו לענין הכשר
של מים או של יין הא מרזייהו מכשירי פירות לקבל תומאה ומאי נפקא
לן מיניה אי הוה חמרא אי מיא: אי חמרא אכשורי מעשר. דכתיב
(דברים ג) שתהה חמר וכתיב וכל משקה אשר ישמה וגו' (ויקרא י"א):
לא לריבא. כלומר לא נפקא לן מיניה אלף שמתדו להיהא דתרומה ומעשר
במי גשמים דלריב מתחבה אבל אי חשיבין ליה יין מכשיר בלא
מתחבה דבמים הוא דכתיב (ס) וכי יותן מים מה יתן דניחא ליה אף
יותן דניחא ליה. ופריקין וכיון דשפטיהו האי גברא להני מי גשמים
מנא שניטפו בו למנא דשמרים אחשביהו ומכשירי ומאי נפקא לן
מיניה ל"ש מעשר ולא שנה תרומה לעולם מכשירי: שנסמד מאליו.
שנפלו הגשמים לתוך השמרים והלכך בתרומה דראשון ושני חשיב
יין לענין הכשר נמי מכשירי אבל שלישי דחשוב מים לגבי תרומה
לענין הכשר נמי מי גשמים וניהו ולא מכשירי דלא הוה זהו
מתחבה: ופריקין ואכתי מאי נפקא מינה וסא כיון דגוי. מושך:
קמא קמא. ראשון ושני גלי דעמיה דניחא ליה שירדו גשמים לכלן לעולם
מים אכשורי מכשירי ומה חילוק יש עדיין בהכשר: כפרה שפוסק ראשון ראשון. והלכך בשלישי ליכא שום מחשבה ולא מכשר שלישי דתרומה
ושני דמעשר. ולא מצי לתרוי' בשנשפך ראשון ראשון דכיון דלא נשתהה שם כלל אלף נוסף אין ידוע לעולם מהו תמיד שני או תמיד שלישי:
אין אומר קידוש היום כו'. משום הקריבהו נא לפתח (מנא א) כדלקמן (ע"ג). ובין הראוי לנכך עליו בפ"ה קאמר דאע"ג דמזכרין עליו בפ"ה לקידוש
היום מיהא לא חשיב וקמיה בל לפרש איהו יין בל למעט: אין מנא. מירוס: לא יביא. משום דכתיב הסך נסך שכן (מגדרי כח) מירי דמשכר: ואם
הביא כשר. דליכא עיכובא. אי נמי הסך נסך מכל מקום וכיון דלנכסיה כשר בדעבד לגבי קידוש חשיב לכתחלה דלא חמיר קידוש כניסוך:

מודים
שנא
מכשר וכל משקה אשר ישמה
בכל כלי לענין הכשר וה"כ מנה ליה
דלא בעינן דניחא ליה ונראה לרי"י
דבגשמים בעינן תרמי שיחביב אותו
מתחלה שיהו משקין וה"כ בעינן
דניחא ליה אבל שאר משקין כגון (ס)
מים ויין ושמן כיון דניחא ממילא הן

מכשירין אפי' לא יחשיב אותן להיות משקה אבל קשה מהא דמתן
במסכת מכשירין (פ"י מ"א) ומייתי לה בפ"ק דחולין (דף י"ג. וס)
המעלה פירותיו לגב מפני הכנימה וירד עליהם הטל אינן בני יותן
ואם לבן נמכין הרי הן בני יותן אע"פ שלא החשיב אותם מתחלה
להיות משקה (ס) ושמה טל חשוב טפי להיות משקה ממי גשמים:
ונתמך פא"י. נראה דהשמה איירי שפיר אפילו במים יפין
שאינן מי גשמים דכיון שתעטרבו בשמרים אין לראיה
להכשיר והא דלא קאמר אלף לפי שלא נזכר אמורא למעלה:
אילימא למעוטי יין מנתו ב"י. אין להוסיף מנא דין מנובל
כשר לקידוש ומזכרין עליו בפ"ה מדלא קאמר למעוטי
יין מנובל דלאו ראייה היא דאפילו אין מקדשין עליו לא מצי למימר
למעוטי יין מנובל דאם כן הוה ליה למימר אין מזכרין עליו בפ"ה אבל
יש להביא ראייה מירושלמי דסקלים וערבי פסחים דין גמור הוא דאמר
התם ארבע כוסות שאמרו יולאים ביין מנובל² אלמא מקדשין איין מנובל³
² ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי
לגריעותא ואין להאריך כאלן:

צו: המוכר פירות פרק ששי בבא בתרא

מורדים חכמים דר"א בכום של ברכה וכו'. קאי אהא דמתן בפרק
שאלנו (בבבא דף ג:) אין מזכרין על היין עד שיתן
למכור מים דברי ר"א ועלה קאמר ר' יוסי ברי' חנינא בגמ' דככוס של
בירה מודים ושעמא מפרש התם משום מנא מן המוכר: ע"ד שיתן
אתובו מים. קשה דאמר בפרק שאלנו
שאלנו (בבבא דף ג.) עשרה דברים
נאמרו בכום של בירה שטיפה חי
מלא כו' אלמא משמע דכוס של בירה
לריך שיהא חי ולא מוגז ומפרשים
גדולי נבונא דחי קאי אכוס שיהא
שלא ולא שבור דריך מיניה בכל'
כדאמר (ב"ב דף ג.) שפיתן זו מיתתן
וכן משמע קמ"ל דכל י' דברים הן
בכוס ולא כיון ורש"י פירש בבבבא
דחי דקאמר היינו שיתנו יין חי בכוס
שמדברים עליו וה"כ מוחגין בו מים
לאפקי שלא ימוגזו בכוס זה ויכרך
בכוס אחר ור"ת מפרש דחי דהתם
היינו מוגז ולא מוגז דה"ג מוקי בפרק
בן סורר (מגדרי דף ע: וס) הא
דקאמר רב אינו חייב עד שיאכל כשר
וישתה יין חי במוגז ולא מוגז² והא
דמשמע בהגותא יין (שם דף ע: וס)
שמוגזין אותו עד רביעית דקאמר
כוס של בירה לריך שיהא בו רובע
רביעית כדי שימוגזו ויעמוד על
רביעית אומר ר"ת דבבבא הארץ
מוסיף בו מים כדאמר בפרק שאלנו
שאלנו (בבבא דף ג.) ומוסיפין
בבבא הארץ² ולא כמו שפי' שם רש"י
דמוסיפין יין: **חמיר** חירויין מוהו.
פירש ר"ש דחירויין היינו בורק ולא
שמיע ליה כרייתא דלעיל דקמתי
דורה לא יביא ואלה הריא דבר ור"י

הכי גרסינן ואמר רבא סוחט אדם כו'. כלומר ואם מעלה על דמך
לדמוי קידוש לניסוך ולמימר דלכתחלה אין מקדשין עליו האמר
רבא סוחט אדם כו' אלמא דמקדשין עליו לכתחלה: מפיה. של הבית:
ומשוילי. סמך לשמרים כדמתן במנחות בפ' כל הקרבנות (פ"ג) אינו מביא
מפיה מפני הקמתין ולא משוליה
מפני השמרים: עושי. שמור: עורק.
לבן ורע הוא. כמו ברוך בראי' (ויסא
דף ע"ג.) פלפסון. יין מתוק וחלש
מאל: של מרפף. כלומר סמך יין
של מרפף שלא נדבק. ומשום דאיכא
חביות קוסות כדמתן במתני' (לעיל ע"ג):
קאמר' דלא יביא ומיהו אם הביא
כשר ואע"ג דאמר' כמתוך דין קוסם
פסול לנכסיה מ"מ בודאי אבל הכא
מי ימר דהוא קוסם: למוקים.
פרכילי ענבים יבשים ועשה מהן יין:
יין קוסם. הוא יין הנמכר בתנות
ופסול הוא דלא הוה שכן ולא ראו
להיות שכן כיון מנתו דסופו מיהא
להיות שכן: מוגז אינו בכלל שכן.
ובספרי³ דריש הכי ונסכו רביעית
ההין חי אתה מנסך ולא המוגז:
ויין מוגז. ואיכא למיחש שמה
שמה הימנו נחש: או של שמרים.
תמד: ושיריו רע. מוסרס אבל יש
בו טעם יין: למעוטי מאי. מהני
פסוליס דרך ברייתא אתא רב
למעוטי אילימא למעוטי יין קוסם
אתא למימר דאין אומר עליו קידוש
היום הא בורא פרי הגפן מזכרין
ואמאי הא פלוגתא דר' יוחנן ורבי' ל'
היא לעיל (דף ע"ג.) דלר' יוחנן חמרא
הוא ואפי' לענין קידוש שפיר דמי
דרינו דלוי תרומה חשיב ליה וי

דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים
ואומר עליו קידוש היום ואלא למעוטי
מפיה ומשוליה והא תני רבי חייא במפיה
ומשוליה לא יביא ואם הביא כשר ואלא
למעוטי יין כושי⁶ בורק היליסטון של מרתף
של צמוקים והא תניא בבבבא לא יביא ואם
הביא כשר ואלא למעוטי יין קוסם מוגז
מגולה ושל שמרים ושיריו רע דתניא בבבבא
לא יביא ואם הביא פסול למעוטי מאי אי
למעוטי קוסם פלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע
בן לוי היא אי למעוטי מוגז עלויה
⁶ דאמר רבי יוסי ברבי חנינא מודים חכמים
לר"א בכום של ברכה שאין מזכרין עליו
עד שיתן לתוכו מים אי למעוטי מגולה
סבבה היא אי למעוטי של שמרים היכי דמי
אי דרבא תלתא ואתא ארבעה חמרא מעליא
הוא אי דרבא תלתא ואתא תלתא ופלגא
פלוגתא דרבנן ואחרים היא אלא למעוטי
שיריו רע ואיבעית אימא לעולם למעוטי
מגולה ואע"ג דעבר' במסנת' (בר' נחמיה
אפילו הכי הקריבהו נא לפתח דהוצרך
או הישא פניך בעא מיניה רב כהנא חמרה
דרב משרשיא מרבא חמר חורוין מהו אמר
ליה זאל תרא יין כי יתאדם: קנקנים בשרון
וכו': **תאנא** פישטות נאות ומנופרות:

¹ ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:
² ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:
³ ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:
⁴ ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:
⁵ ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:
⁶ ודלא כפרשי"ה והר"ש שכתבו דין מנובל מזכרין עליו שהכל דאישימי לגריעותא ואין להאריך כאלן:

רמב"ם פכ"ט מהל' שבת הלכה יד

אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו, כך אנו מורין בכל המערב, ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן. [השגת הראב"ד] [ויש מי שמתיר וכו'] להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן. א"א ואמת הוא זה וכן מפורש בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) שמקדשין ביין קונדיטון.

שו"ע סי' רע"ב

סעיף ח מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש, ו"א שאין מקדשין עליהם. הגה: והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש (אגור).

ב' - דין חמר מדינה

שו"ע סי' רע"ב

סעיף ט במקום שאין יין מצוי, י"א שמקדשים על שכר ושאר משקין, חוץ מן המים. ו"א שאין מקדשין. ולהרא"ש, בלילה לא יקדש על השכר אלא על הפת, ובבקר יותר טוב לקדש על השכר, שיברך עליו שהכל קודם ברכת המוציא, שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי, ודברי טעם הם. הגה: וכן המנהג פשוט כדברי הרא"ש. ואם יין בעיר לא יקדש על הפת. ומי שאינו שותה יין משום נדר, יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו; ואם אין אחרים עמו יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים. (הגהות מיימוני פרק כ"ט דמחזור אחר יין ותשובת מיימוני סוף הפלאה סי' ד' דיקדש על הפת לכן צ"ל החילוק אם אוכל לבדו ואם אוכל עם אחרים).

משנה ברורה

(כט) טוב לקדש - היינו דבזה הוא יותר טוב מעל הפת כמו שמפרש הטעם אבל יין במקום שהוא מצוי ודאי יברך עליו אפילו ביום וכדמוכח בסימן רפ"ט ס"ב[לח] ומ"מ במדינתנו שהיין ביוקר[לט] ורוב שתיית המדינה הוא משאר משקין לא נהגו אפילו הגדולים להדר אחר יין ביום שהקידוש שלו הוא רק מדרבנן לכו"ע וסומכין עצמן על דברי המקילין בזה[מ] ומי שמברך גם ביום על היין ודאי עושה מצוה מן המובחר:

(ל) על שכר - ואם[מא] חביב לו יין שרוף יכול לקדש עליו ביום לכתחלה במדינתנו שהוא חמר מדינה[מב] אך שיזהר ליקח כוס מחזיק רביעית ולשתות ממנו מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית ובדיעבד או בשעת הדחק שאין יכול לשתות כמלא לוגמיו ואין לו יין ושאר משקין אפילו שתיית כל המסובין מצטרפין למלא לוגמיו וכדלעיל סימן רע"א ס"ד. ולענין מי דבש ושאר משקים עיין במה שכתבנו לקמן בסימן רצ"ו במ"ב:

שו"ת אג"מ או"ח ב:עה

בדבר המשקאות של מיני סאדע אם יש להם דין חמר מדינה לקדש בשחר ולהבדיל עליהן, הנכון לע"ד דהן כמים בעלמא דאף ששותין אותם גם בסעודות החשובות ומכבדין בהם אבל הוא רק כשתיית מים לצמאון ולהתקרר בימים החמים ובשעה החם להם, והכבוד בהם הוא ג"כ רק כשצריכין לזה וגם במים צוננין מכבדין כשצריכין להם. וחשיבות משקה הוא שאין השתיה מחמת שצריכים להם לצמאם אלא שותים אותם אף בלא צורך לגופם אלא בשביל כבוד הסעודה וכבוד האורחים, דאין שום אדם שותה יין וי"ש ושכר לצמא דע"ז שותין מים שיותר עדיפי אלא רק לכבוד בעלמא שותין אותן ואלו המינים נקראים בשם משקה וחמר מדינה.

ואף המתירין לקדש ולהבדיל על תה מתוק עיין בעה"ש סימן ערב סעי' י"ד נראה שבטיי דרך העולם שמכבדין ושותים זה אף שאין צריכים כלל לשתות אלא מפני הכבוד ולכן מחשיבים זה למשקה אף שלכאורה הם מים ממש. והמתירין גם על חלב אולי הוא מחמת שחלב שותין שלא לצורך צמאון וכשמכבדין לאורח בכוס חלב לא יוכל לומר שאינו רוצה לשתות משום דאינו צמא, דחלב שותין גם שלא לצמאון ויתחשב שאינו רוצה להתכבד ולכבד, לכן מחשיבין זה למשקה שמכבדין בו כחמר מדינה, אבל המיני סאדע אין שותים אותם אלא לצמאון וכשיכבדו אותם במשקה סאדע והוא אינו צמא ולא ישתה לא יתחשב לאינו רוצה להתכבד ולכבד לכן אף לדידהו אין להחשיב זה למשקה דחמר מדינה ואין לקדש ולהבדיל עליהן.

ובעצם גם בטיי ובחלב רק בדוחק גדול יש לסמוך עלייהו להבדיל ולקדש עליהם וגם בעה"ש שם כתב שרק מפני הדחק יש מקילין על טיי וחלב. ובמ"ב ס"ק כ"ד כתב שאין לקדש ולהבדיל על חלב בשם הברכ"י, ואודות טיי לא הזכיר משמע שגם על טיי אין לקדש ולהבדיל, וכן ודאי מן הראוי לעשות, ובפרט שבמדינתנו מצוי יין אבל מ"מ אם נזדמן שאין לו יין ולא שום משקה אחר אלא טיי וחלב יכול לסמוך על המקילין בהבדלה והקידוש יהיה על הפת. ולענין טיי וחלב מה עדיף לפ"מ שבארתי בטעם המתירין נמצא שטיי עדיף, אך אולי מצד החשיבות חלב עדיף, ולכן אין בידי להכריע מה עדיף לו בשעת הדחק. אבל במיני סאדע גם בשעה"ד לא יקדש ולא יבדיל עליהו. ידידו, משה פיינשטיין.

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים קא.

קידוש אלא במקום סעודה. ואם קידש ולא סעד לא ילא ידי קידוש: ממקום למקום. מביית לעליה לא לרין לחזור ולקדש אם קידש שבת בבית והלך לאכול בעליה: דילמא מיסעקרא לנו שרגא. ולא תאכלו ואפי' אתם הולכים לטון בלא אכילה בקידושא דהכא לא נפקיתו ידי קידוש א (היום) דאין קידוש כו': כל מיני דמר. רבה: כחומרי דרב סוס עבד. בר מהני חלת דעבד לקולא כשמואל: קולוי דרב. כגון קידוש לא עבד: ה"ג ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי ילאו: אחד שינוי יין. שהביאו לו יין מחבית אחרת: א"כ

אף ידי קידוש לא יצאו אלא לרב למה ליה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו ושמואל למה לי לקדושי בני בנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגו בני בנישתא ואודא שמואל למעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל במקום למקום בחד ביתא לא אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סניאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מואיגרא לארעא והדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי נגניה דרבה בר רהוה שרגא וקדיש וטעימ מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזילתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה איני והאמר אביי כל

דאב"ו ושתו וגו בני בנישתא. וא"ת והא אמרי' כפי בני העיר (מגילה דף כח.) כתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שומין בהן א"כ דאכילה ושמייה של מנהיה מותר בדאמרי' בירושלמי שהיו אוכלים שם בקדוש החדש וגם עכשיו נוהגין לשמות כוס הדבילה וברית מילה מ"מ שאינה של מנהיה ושניה אסור ואפי' בשל ככל אין אוכלין בהן דקאמר התם רבינא ורב אדא בר אבהו שלא היו רוצים ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים אי לא משום דשמעתא צעיר ללוחא והא דקאמר התם כתי כנסיות של ככל על מנאי עשוין היינו לאחר שיתרבו שאין נוהגין בהן קדושה וי"ל דלאו דוקא בני בנישתא אלא מדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בני בנישתא ומשם היו שומעים הקידוש ולפי מה שפירשתי דממקום למקום בחד בית כשדעתו לאכול במקום אחר יש קידוש כו' אמי שפיר:

אב"ו במקום במקום בחד ביתא.

רשב"ם

אף ידי קידוש לא ילאו. כדפרשין טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאחיה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם מהא עונג ומדרש הוה. אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדמניא לקמן (דף ק.) וזכרתי על היין מסממא על היין שזעפת סעודה הוקבע דחשיב: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואם קידש ולא סעד באותו מקום לא ילא ידי קידוש: ה"ט. דאין קידוש אלא במקום סעודה אלא מבית לבית אבל ממקום למקום מבית לעליה א"כ לחזור ולקדש: איסעקרא לכו שרגא. נפל הנר וככה קודש שאכל: לבי גנא דרבה בר רהוה כתיב מוסת בנו שהיו שם

שו"ע סי' רע"ג

סעיף א אין קידוש אלא במקום סעודה, ובבית אחד מפנה לפנה חשוב מקום אחד, שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת, אפי' הוא טרקלין גדול, א"צ לחזור ולקדש. הגה: ומבית לסוכה חשוב כמפנה לפנה (מרדכי פ' ע"ט) וי"א שכל שרואה מקומו, אפילו מבית לחצר, א"צ לחזור ולקדש. וי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר, שפיר דמי (וע"ל ריש סי' קע"ח), והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד, כגון מחדר לחדר או מאיגרא לארעא, (וכן עיקר).

מ"ב

(ז) אפילו מבית לחצר - וה"ה[ז] מבית לבית אם רואה מקומו ואין שביל היחיד קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק ביניהן. ואין לסמוך על דעת ה"א הזה[ח] רק לענין דיעבד בשעת הדחק שלא יכול לסעוד במקום הקידוש אבל בלא"ה יזהר מאד שלא להקל מבית לבית ע"י ראית המקום כי יש אחרונים שמחמירין אפילו דיעבד:

סעיף ה' כתבו הגאונים הא דאין קידוש אלא במקום סעודה אפילו אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר ודוקא אכל לחם או שתה יין אבל אכל פירות לא: הגה: ולפי זה היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית אם שותין כשיעור (בית יוסף) אבל נהגו ליתן לתינוק (הגהות מיימוני פרק כ"ט):

מ"ב

(כה) או שתה יין - וכ"ש[כה] אם אכל מיני תרגימא מה' מינים דיצא דהם חשיבי טפי לסעודת שבת מיון[כו] אבל שכר ושאר משקין אפילו אם היו חמר מדינה אין יוצא בהם במקום סעודה דלא סעידי הלב כמו יין. ועיין בחדושי הגרע"א ובתו"ש שהוכיחו דלכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין וע"כ נראה שאין להקל בזה אלא במקום הדחק:

(כו) פירות לא - דה' מינים נקרא מזון ויין סועד הלב אבל שאר דברים [כז] אפילו אכל מהם הרבה אינו חשוב סעודה כלל וע"כ מה שנוהגים לילך לבית חתן או מילה ואין שם כיסנין אחר קידוש רק מיני מגדים אין לו לטעום שם כלל ולא סגי במה שהמקדש שותה כל הכוס אף שהוא מחזיק רביעית דזה מהני רק לשותה עצמו אבל לא לאחרים [אחרונים] והנה בשלטי גבורים כתב דאף בפירות די דכל סעודת שבת נחשבת קבע אך דעת הטור ושו"ע עיקר [מ"א] אך אם חלש לבו קצת ואין לו עתה מחמשת המינים לסעוד אחר הכוס [כח] דעת איזה אחרונים דיש לסמוך על הש"ג בשחרית אבל בלילה בודאי אין לסמוך עליו דשאר פוסקים לא ס"ל כוותיה:

ביה"ל

כתבו הגאונים וכו' - ובספר מעשה רב כתב שהג"א אף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא מיני תרגימא או יין:

ד' - דין הכוס

שו"ת אג"מ או"ח ג:לט

בדבר כוסות מנייר אם כשר לקידוש י"ב ניסן תשכ"ח. מע"כ ידידי הנכבד מר ר' אריה ליב באבינס שליט"א.

הנה בדבר כוס לקידוש אם רשאי לעשות על כוס שנעשה מנייר שהוא כלי רק לשעה ששמע אשר אסרתי, אמת הדבר דהא התוספות מפרשים בברכות דף נ' ד"ה מודים וכן בשבת דף ע"ו כתבו זה בד"ה כדי בשם בני נרבונא דחי שנאמר בהדברים הצריכים בכוס של ברכה הוא שיהיה הכוס גופו כלי שלם ואיפסק כן בש"ע /או"ח/ סימן קפ"ג סעיף ג', וכתב המג"א סק"ה דאפילו נשבר רק בסיס שלמטה נמי פסול אף שגוף הכוס שלם, וכוס של קידוש טעון כל מה שטעון כוס של בהמ"ז כדאיתא /או"ח/ בסימן רע"א סעיף י', אלמא דבעינן שיהא הכוס נאה שרק כוס כזה כשר לבהמ"ז ולקידוש, ורואה אני שכוס של נייר שהוא רק לשעה על פעם זה לבד הוא עוד גרוע דאין לו שום חשיבות שודאי אינו ראוי לבהמ"ז ולקידוש. אך כשליכא כוס אחר אולי יש להקל. ידידו המברכו בחג כשר ושמה, משה פיינשטיין.

שו"ת ציץ אליעזר יב:כג

ואחר בקשת המחילה אינני רואה בסיס לאיסורו, ואין הנידונים שוים כלל ועיקר, דהתם הרי עשוי היה מתחילה עם בסיס, ולכן כשנשבר ממנו לאחר מיכן פסולו בזה משום שבור ולא נקרא תו חי כפי יצירתו, וכפי שמסבירים התוס' בעירובין ד' כ"ט ע"ב ד"ה כדי ופסחים ד' ק"ח ע"ב ד"ה שתאן וב"ב ד' צ"ז ע"ב ד"ה עד, דשייך חי בכוס וכן מיתה כדאמרין גבייהו שבירתן זו היא מיתתן ע"ש, מה שלא שייך זה בכוסות נייר שכך הוא תחילת יצירתם, והוא חי כפי היותו ולא נחסר ממנו כלום, ועיינתי בגוף דברי המהר"ל ה' סעודה, שממש הוא מקור דינו של המג"א, וראיתי שכתוב כן בהדיא שטעם פקפוקו בנשבר הבסיס היה מפני שתו שם שבור עליו, וטוען, דצריך הכוס להיות חי בלי שבירה דשבירת כלים זו היא מיתתו, ועל כן פקפק גם על נשבר בסיסו שלמטה כשם שפקפק בנפגם ונשבר קצת בשפתו, בטענתו דמאי אולמי האי מהאי, יעו"ש, וכ"כ גם בשירי כנה"ג בא"ח עיי"ש. וא"כ כ"ז לא שייך בכגון כוסות נייר דנידוננו שלא נחסר מהם כלום והמה שפיר בבחינת חי כפי תחילת היותם וכנ"ז. ואין ממילא כל פקפוק מלקדש או להבדיל עליהם.

(ב) ובס' אחד ממחברי זמנינו נקרא בשם שרגא המאיר סי' נ"ה ראיתי שדן על כוסות נייר אם כשרים לנט"י לסעודה, ומחבר הס' כ' לומר שרק בשעת הדחק גדול יש להתיר, ומביא שאבל הגאון מפאפא כתב לו שמותר גם לכתחילה דכיון שנעשו לשותה בהם בסעודה מה בכך שהם מנייר ובזול עד שמשליכין אותן אחר הסעודה סוף סוף לשם כך נעשו, ומעיר עליו מחבר הס' מדברי הרמב"ם בפ"ה ה"ז מכלים דמשמע משם שאם משליכין אותו אחר הסעודה לא הוי כלי, וכן מביא מגאב"ד מסאטמאר שאמר שאין לעשות קידוש בהן דכיון דמשליכין אותם לאחר שת' לא הוי כלי ע"ש. ולדעתי הצדק עם הגאון מפאפא, ואין כל רא' מההיא דהרמב"ם בפ"ה דכלים ה"ז, דבשם המדובר על קרן שמשמש בה באקראי ומשליכה, באופן שאין כל הוכחה לפי המבנה שלה שעשויה לשמש כלי, ובכל זאת גם שם מסיים שאבל אם חישב עליה מקבלת טומאה. ומשא"כ בנידוננו בכוסות נייר שמתחילת עשייתם עשויים בצורה כזאת, ולשם כך, שישתמשו בהם לשתייה, ולמעשה ראויים המה להיות קיימים ועומדים לכמה וכמה שתיות, ורק מפני שהמה בזול משליכים אותם ע"פ רוב לאחר שתיה, בכל כגון דא נראה דבודאי שם כלי עליהם הן בגלל שעשויים ככלים והן בגלל שיש גם תחילת מחשבה לכך שמהני אפילו בקרן.

יא. יהדר אחרי כוס נאה – משום הידור מצוה (חט), ולא ישתמש בכוס העומדת לשימוש חד-פעמי (י) וכדו', ואולם אם אין לו כוס אחרת, לית לן בה (נא). ואם אין לו אפילו כוס כזו, יקדש על היין שבבקבוק (נב).

לט. (י) שם בשו"ת אג"מ. (נא) שם, ועיין שו"ת באר משה ח"ג סי' נה וח"ה סי' מב, שמתיר בשעת הדחק, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' כג מתיר אף לכתחילה. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א, דנראה דכוסות כאלה שמיוחדין לכך, וגם אנשים חשובים משתמשים בהם בסעודות חשובות, אין להקפיד ביותר אם אין כוס אחרת, עכ"ל. (נב) עיין סי' רעא במ"ב ס"ק מט, דיתן ענינו בכוס של ברכה שלא יסיח

ה' - איסור אכילה לפני קידוש

שו"ע סי' רע"א

סעיף ד' אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפילו מים ואפילו אם התחיל מבעוד יום צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש ואם היו שותים יין תחלה אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין ואחר כך מברך ברכת המוציא ואם אין לו יין ומקדש על הפת אינו מברך המוציא ויש אומרים שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא:

שו"ע סי' רפ"ט

סעיף א' יהיה שלחנו ערוך ומטה מוצעת יפה ומפה פרוסה כמו בסעודת הלילה ויברך על היין בורא פרי הגפן והוא נקרא קידושא רבא ואחר כך יטול ידיו. (ועיין לעיל סימן רע"א סעיף י"ב בהג"ה). ויבצע על לחם משנה כמו בלילה ויסעוד וגם זה הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה ושלא יטעום קודם לו כלום כמו בקידוש הלילה ומיהו לשתות מים בבוקר קודם תפלה מותר מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש: הגה: ועיין לעיל כל דיני קידוש סימן רע"א ער"ב רע"ג:

ביה"ל

חובת קידוש - ומי שהותר לו לאכול ולשתות קודם תפלה כגון שהוא לרפואה וכדלעיל סימן פ"ט ס"ג פשוט דצריך לקדש מתחלה:

שו"ת אג"מ או"ח ב:כח

ובאחד שמוכרח לאכול בשבת בקר לפני התפלה מצד חולשתו אם צריך לקדש תחלה, הנה בבאור הלכה סימן רפ"ט כתב שפשוט דצריך לקדש מתחלה, אף שלכאורה אין זה פשוט כל כך דאולי לא תקנו רבנן לקדש אלא כשהוא זמן סעודה לכל, ולא כשבעצם אינו עתה זמן סעודה כיון שהוא קודם התפלה שאסור לאכול ורק שהוא מותר מצד שהוא חולה וחלש דבזה לא תקנו וכן היה מסתבר יותר וצ"ע בפשיטותא. אבל עכ"פ למעשה כבר הורה זקן ויש לו לקדש תחלה. והנני ידידו, משה פיינשטיין.

שש"כ נב:יב

יב. חולה שצריך לאכול דברי-מאפה מחמשת מיני הדרגן (לז) בשבת בבוקר קודם שיתפלל, יקדש לפני שיאכל (לה), וטוב אם יאמר תחילה לפחות את ברכות התורה ואת הפרשה הראשונה של קריאת-שמע (לו).

ואם אינו צריך לאכול דברי-מאפה, כי אם (לז) פירות (לח), לא יקדש (לט), ויאכל לפי צורכו, ומכל מקום יאמר תחילה את ברכות התורה וכו', וכדלעיל.